

EDCAMP UKRAINE — ПРОВАЙДЕР ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ В УКРАЇНІ

Що таке EdCamp? Мало хто з освітян впевнено відповість на це запитання. А між іншим, так називається одна з найбільших освітянських громадських організацій в Україні. «Ми називаємо її спільнотою відповідального учительства», — говорить Олександр Елькін, голова підкомітету загальної середньої освіти Громадської ради при МОН і головний натхненник руху EdCamp (ЕдКемп) в Україні. За два роки існування ГО «EdCamp Ukraine» реалізувала та продовжує впроваджувати низку проектів і суспільних ініціатив, спрямованих на професійний розвиток освітян і вирішення проблем, пов'язаних з їхньою діяльністю. Ми поспілкувалися з Олександром, який розповів нам, звідки з'явився цей рух, чому вчителів у їхній організації називають «білими воронами», і як утілювалася у життя одна з найбільших ініціатив організації — проект «Діти і папери», покликаний де бюрократизувати діяльність у навчальних закладах України.

— *Олександр, звідки з'явився рух EdCamp і що він означає?*

— Якщо коротко, *EdCamp* — це так звані (не) конференції, які не мають заздалегідь узгоджених програм. Хід заходу формується учасниками у перший день зібрання. Тут кожен може стати спікером. EdCamp працює за принципом «дай, якщо можеш — візьми, якщо хочеш». На таких подіях педагоги обмінюються професійним

досвідом і ставлять запитання, які їх хвилюють.

Ми дізналися про EdCamp із системи освіти західних країн. Цей формат народився у 2010 році у Філадельфії (США). Його придумали звичайні американські педагоги як виклик на неефективні системи професійного розвитку та підвищення кваліфікації вчителів. За останні 6 років цей рух став популярним у 26-ти країнах світу та одним із найбільш інноваційних форматів освітніх організацій за 2015 рік. Варто сказати, що рух EdCamp в Україні є найбільш активною закордонною спільнотою після США, який працює у такому форматі.

— *Що дало поштовх для створення такої спільноти в Україні?*

— У нас було і є дуже багато ініціатив для шкіл, які зводяться до одного — якщо ми не зможемо зробити так, щоб очі педагога сяяли і в нього було натхнення, ми не зможемо впровадити зміни у навчальних закладах. Об'єднуювальним чинником освітніх реформ є нова переосмислена роль

Зображення з: globalpapers.in.ua

педагога. Якщо держава інвестує у вчителя кошти, дає йому адекватну заробітну платню, займається його перекваліфікацією, надає свободу, тоді будуть певні результати.

Коли ми зрозуміли, що саме педагог є ключем до змін у системі освіти, ми стали шукати відповідь на запитання — як саме можна об'єднати освітян. Нині «EdCamp Ukraine» — це потужна багатотисячна педагогічна спільнота. Таких учителів ми ще називаємо «білими воронами». Ці люди відрізняються від інших тим, що всупереч усім проблемам вони хочуть професійно розвиватися та люблять свою справу.

До нас долучаються вчителі різних вікових категорій і з різним досвідом роботи. Головним критерієм відбору на EdCamp є відкритість освітянина, його мотивація та готовність до змін.

— **Як вам вдається мотивувати вчителів до змін?**

— Існує такий закон: у будь-якому колективі завжди є 5% людей, які є двигунами справи і готові крокувати вперед. Саме такі вчителі є учасниками EdCamp. Ми завжди мотивуємо педагогів цікавими проектами та ініціативами. Наприклад, у 2015 році ми вперше в Україні провели *Всесвітній день гідності*. Ця подія проводиться у вигляді навчального курсу. Діти пізнають для себе значення слова *гідність*, діляться одне з одним історіями зі свого життя про гідну поведінку. А ще пишуть собі листи у майбутнє, де обіцяють бути більш гідними людьми та допомогти стати гідним власному оточенню.

Іншою нашою ініціативою є українсько-німецький проект «Молодь дебатує», який є дуже популярним в Німеччині. За допомогою дебатів учні вчаться критичному мисленню та дискутують на важливі теми. Це не ті дебати коли, наприклад, політичні

опоненти обливають одне одного брудом і відстоюють власні інтереси. В учнівських дебатних турнірах перемагають лише ті діти, які вміють рухати дебати вперед та вчаться розглядати ситуацію з різних боків для того, щоб отримати об'єктивну картинку.

Є й багато інших подій та ініціатив. До речі, координаторами регіональних (не) конференцій є самі вчителі. Це зазвичай найбільш активні учасники руху. У цьому випадку команда «EdCamp Ukraine» є лише помічниками педагогів. Ми надаємо їм усі необхідні інструменти та методичну підтримку.

— **Нещодавно було оприлюднено звіт результатів дослідження проекту «Діти і папери: як досягти балансу у школі?». Розкажіть, будь ласка, детальніше про цю ініціативу. Як виникла ідея такого дослідження?**

— Це спільна ініціатива Міносвіти і руху відповідального вчителства EdCamp. «Діти і папери» — це перша наша системна спроба вплинути на реформування середньої освіти. Цей проект — заслуга не тільки нашої команди, а й зусилля всієї великої педагогічної спільноти України, яка долучилася до цієї ініціативи. Створюючи цей проект, ми вирішили з'ясувати, що саме заважає педагогам та адміністраторам освіти працювати, як змінити цю ситуацію і від кого ці зміни залежатимуть.

Є три причини, чому ця ініціатива є важливою. *По-перше*, дебіюкратація школи є найбільш очікуваною

внутрішньою реформою, яку зрозуміють усі учасники навалального процесу — директори шкіл, заступники, вчителі.

По-друге, для того щоб реалізувати усі прогресивні ідеї концепції нової української школи, вчителю потрібно виділити час. На жаль, дуже багато часу в освітян займає ведення шкільної документації. У деяких випадках взагалі не зрозуміло, чому їм потрібно заповнювати ті чи інші документи.

І третє — ми хочемо продемонструвати новий якісний діалог з владою. «EdCamp Ukraine» позиціонує себе як спільнота відповідального вчителства. А відповідальність передбачає можливість впливати на владу. І це той випадок, коли кожна людина може впливати на процеси в освіті, зокрема дебіюкратацію. На мою думку, «Діти і папери» — це яскравий приклад державного і громадського партнерства: коли є громадянське суспільство, є спільнота EdCamp, є міністерство — і ми разом крокуємо до змін.

— **Розкажіть, як відбувалася реалізація цієї ініціативи?**

— Проект стартував влітку 2016 року, коли ми отримали згоду на партнерство з МОН. Ми опрацювали фактичний матеріал і провели інтерв'ю з освітянською спільнотою. Після цього було проведено онлайн-опитування. Перше, що мене приємно здивувало, це значний інтерес з боку освітян до проблеми дебіюкратації. Ми отримали майже 10 000 анкет. Для того, щоб їх заповнити, потрібно було виділити

«На жаль, дуже багато часу в освітян займає ведення шкільної документації. У деяких випадках взагалі не зрозуміло, чому їм потрібно заповнювати ті чи інші документи».

приблизно годину свого часу. Це означає, що люди повірили в те, що ми зможемо покращити ситуацію з дебіюрократизацією у навчальних закладах.

Варто сказати, що такі дослідження проводилися і раніше, але особливістю цього опитування є те, що ми долучили до нього велику кількість освітян. До того ж, свою думку висловило не лише керівництво закладів освіти, а й пересічні педагоги. У нас є рекомендації і побажання по кожному процесу та по кожному документу окремо.

Ми вирішили підійти до цього питання неформально та вигадати паперового монстра, такого собі бюрократичного динозавра, який заважає вчителям навчати дітей та поглинає їхній час. Опитування показало: якщо загнати цього «бюрокрозавра» в кут, то педагоги присвячуватимуть більше часу не репетиторству, а професійному розвитку. Так вважають респодентські групи і вчителів, і адміністраторів шкіл.

У жовтні ми оприлюднили проміжний звіт дослідження. Нашою метою було не лише опублікувати результати анкетування, а й винести їх на громадське публічне обговорення. Таким чином ми змогли не тільки отримати цінні поради та оцінити роботу нашої команди, а й знайти тих агентів змін, які мають бажання долучатися до наших проєктів у подальшому.

— *Що вас найбільше здивувало у результатах опитування?*

— Для нас було дуже багато сюрпризів. Передусім нас вразила кількість годин, яку вчителі та адміністратори шкіл витрачають на свою професійну діяльність. Вчительство працює у середньому по 66 годин на тиждень, а адміністратори — 76 годин. Також

ми проаналізували увесь годинний поріг роботи освітян за різними напрямками діяльності і з'ясували, що значна частина цього часу йде на заповнення документів.

Ще один цікавий факт — номенклатура закладів освіти у середньому налічує 72 справи. Тільки уявіть собі кількість матеріалів, які відслідковуються та укладаються в школах.

«Звичайно, самі по собі папери — це не добре і не погано. Але ми маємо чітко розуміти, для якої мети нам потрібні ті чи інші документи».

Також освітяни запропонували перелік документів, які, на їхню думку, потрібно було б скасувати. Для вчительської спільноти документом номер один у рейтингу став «Облік дітей шкільного віку за територією обслуговування навчального закладу». Нині вчителі змушені обходити домівки вечорами і блукати неблагополучними районами. Це небезпечно.

Для адміністраторів навчальних закладів документами для скасування є звітності. Зокрема ті, що пов'язані з виховними заходами.

Звичайно, це не означає, що директори шкіл проти виховних заходів і проведення свят. Їм не подобається кількість звітних документів, які забирають їхній час.

Звичайно, самі по собі папери — це не добре і не погано. Але ми маємо

чітко розуміти, для чого нам потрібні ті чи інші документи.

— *Одна з ваших пропозицій у фінальному звіті щодо покращення стану з паперовою діяльністю в школах — це запровадження електронного документообігу. Чи готові нині школи до такого формату роботи?*

— Заелектронним документообігом — майбутнє освіти. Міністерство та вчителі розуміють великий потенціал такого формату роботи. Але для того, щоб наблизитися до цієї мети, ми маємо вирішити низку проблем. Зокрема, питання наявності та доступності Інтернету у навчальних закладах. Результати дослідження показали, що з цим у деяких регіонах країни є проблеми.

Також ми маємо організувати доступ до комп'ютерної техніки та розробити інформаційну систему. Для того щоб вирішити проблеми електронного документообігу, ми повинні вирішити й питання електронного підпису. Це все не так легко, як здається. Але ми чітко показуємо у своєму дослідженні, що потреба є, і що це і є майбутнє освіти.

— *Чи є вже певні рішення щодо дебіюрократизації освіти за результатами дослідження?*

— За результатами фінального звіту спільно з МОН України ми погодили наказ, відповідно до якого буде створено робочу групу, що складатиметься не лише з членів ГО «EdCamp Ukraine» та представників міністерства, а й вчителів, директорів, керівників місцевих адміністрацій та освітніх експертів.

У цьому наказі також акцентовано увагу на найбільш хвилюючій болічій питанні, які ми виявили під час дослідження. Так, поширеною є думка, що наша освіта

є централізованою. Але тут потрібно розуміти, що є питання, на які Міністерство освіти і науки України має вплив. А є дуже багато речей, що залежать від місцевих органів влади. Тому ми маємо крокувати до змін не тільки на центральному рівні, а й шукати підтримку у регіонах. Наразі ми долучаємо до співпраці 2 області: Львівську, Харківську та місто Київ.

— І насамкінець, Олександр, яким ви бачите майбутнє української освіти?

— Нещодавно міністр освіти і науки України Лілія Гриневич презентувала остаточний варіант концепції «Нової української школи». У цьому документі випускник нової школи виступає у ролі інноватора, особистості і патріота. Я вірю, що прогресивні можливості освіти будуть доступними для кожної дитини, не зважаючи на її статус і регіон проживання.

У минулому я був пов'язаний із вищою освітою, багато років працював в інституті. Але я прийшов до висновку, що у багатьох питаннях реформувати вищу освіту буде пізно, тому що багато чого відбувається на рівні середньої школи. Тому, якщо ми зможемо побудувати нову українську школу з новими підходами, з професійною освітою у старших класах, з новим педагогом, то у нас відбудуться зміни і у багатьох інших галузях.

Ще у цьому документі мені подобається те, що сучасний педагог повинен виступати організатором навчального процесу. Це тьютор, модератор, фасилітатор, людина, яка підтримує навчальний процес. Зараз знання знаходяться на кінцях пальців. І вміти цими знаннями користуватися, бачити складність проблем є челенджем і викликом сьогодення. Тому традиційна роль педагога має бути переглянута.

Бесіду вела Анастасія Бугайчук

Інформаційна довідка

Олександр Елькін — засновник ГО «EdCamp Ukraine», голова підкомітету загальної середньої освіти Громадської ради при МОН, радник міністра освіти і науки України. Олександр спеціалізується на комп'ютерних науках і маркетингу некомерційних організацій.

Понад 10 років працює у проектах з ІТ в освіті та підвищення кваліфікації педагогів. Ініціатор і керівник національних освітніх проектів — Системи шкільного менеджменту *School Champion*, *Khan Academy* українською та інші. Кандидат технічних наук, автор понад 40 наукових статей, патентів та науково-популярних публікацій.

Олександр є куратором-засновником харківського хабу *Global Shapers Community*, міжнародної ініціативи Всесвітнього економічного форуму. Був одним з українських делегатів на Форумі—2014 у Давосі (Швейцарія).

Олександр Елькін вважає, що освіта є тією сферою, яка може вплинути на розвиток суспільства, на успіх держави та відкрити нові горизонти для країни: *«Із середньою освітою пов'язане життя кожного другого українця. Якщо ми об'єднаємо наші зусилля і будемо впливати на цю галузь, ми зможемо досягти реальних результатів та успіхів у цій сфері»*.

ШКІЛЬНИЙ «БЮРОКРОЗАВР»:

як учителі тонуть у паперах

Понад 60 млн грн на друк щорічно та 12 годин у тиждень на заповнення паперів у школах — такими є результати опитування вчителів, яке проходило в межах проекту «Діти і папери: як досягти балансу в школі?». Це спільна ініціатива руху EdCamp в Україні та МОН із дебюрократизації шкільної діяльності. В опитуванні взяло участь 8681 освітян. Учителі не лише поділилися наболілим, а й запропонували конструктивні рішення щодо кожного конкретного шкільного документа. Тож який він реальний паперовий монстр і як впоратися системі освіти зі шкільним «бюрокрозавром»?

Мета проведення соціологічного дослідження *«Діти і папери: як досягти балансу у школі»* — виявити сутність та масштаби паперового колапсу в сучасній шкільній освіті, бачення освітянами перспектив і механізмів дебюрократизації та формування конкретного *«пакета»* змін у цьому напрямі. На підготовчому етапі дослідження проаналізовано значну кількість документації, за якою звітується школа або подається навчальними закладами іншим інстанціям.

Опитування тривало із 13 вересня по 13 жовтня. У ньому взяли участь 6399 педагогів та 2282 адміністратори освіти, які представляли навчальні заклади усіх можливих форм і видів власності з усієї України. Респонденти не лише обирали відповіді на запитання із запропонованого переліку, а й пропонували власні. Результати опитування підтвердили те, що вже давно усім було відомо: українські вчителі *«перевантажені»* паперами, принаймні половина шкільних документів є зайвими й непотрібними, а основна причиною паперового колапсу — нескоординовані дії всієї владно освітньої вертикалі,

зокрема необґрунтовані вимоги місцевих органів управління освітою.

Скільки годин у робочому тижні?

Підрахунок реального робочого часу, який вчителі витрачають на професійну діяльність, став одним із ключових завдань дослідження. Опитування звело нанівець всі міфи про робочий день вчителя *«півдня і вдома»*.

Учителі у середньому працюють 66 годин на тиждень, із яких на ведення документації йде 7. Водночас педагоги хотіли б витрачати на свою діяльність 43 години на тиждень. Адміністрація ж школи б'є всі рекорди — із 76 годин робочого тижня 12 витрачається на *«папери»*.

Аналіз кожного окремого виду діяльності також дає чимало інформації для роздумів. Так, рейтинг 3 робіт, якими вчителі зайняті найбільше, має виглядати так (*інфографіка 1*). Як бачимо, ведення різної документації посідає тут лише 4-ту позицію і 7 годин вчительського робочого часу щотижнево.

ВЧИТЕЛІ

21,5

Проведення уроків

Підготовка до уроків (без урахування часу на оформлення документів)

9,25

8,5

Класне керівництво (зокрема спілкування з учнями та батьками, виховні заходи)

**ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ,
У ЯКИХ ОСВІТЯНИ
ЗАДІЯНІ
НАЙБІЛЬШЕ
(ГОДИНИ)**

**АДМІНІСТРАЦІЯ
ШКІЛ**

12

Ведення документації

Комунікація з педагогами й іншими працівниками навчального закладу

9,25

6,25

Організація навчального процесу (робочі плани, програми, розклад уроків тощо)

Значно більший обсяг часу (порівняно з учительським) на різні види діяльності витрачає адміністрація навчальних закладів. Так, директори та заступники працюють у 2 рази більше, ніж належить за посадою, — 76 годин. А адміністраторська ставка становить 40 годин на тиждень.

Саме ж ведення документації є ледь не основним функціональним обов'язком адміністрації — на папери витрачається 12 годин на тиждень (а це майже третина від ставки).

І це якщо не враховувати той факт, що й інші види діяльності адміністрації вимагають документообігу.

Опитування засвідчило, на що було б витрачено вільний час, якби вдалося «розвантажити» вчительську та адміністративну діяльність.

Цікаво, що відповіді двох респондентських груп суттєво відрізняються.

Так, варіант «родина» серед педагогів посідає 1 місце (79%), а для адміністраторів лише на 3-й позиції (52%). Для останніх пріоритетним виявився варіант «самоосвіта, підвищення кваліфікації» (76%), який у вчительському рейтингу був другим (67%). Представники адміністрацій куди рідше за педагогів зосереджені на необхідності відпочивати, подорожувати і навіть спати.

Інші, не менш цікаві результати дослідження засвідчили, що молоді освітяни (віком до 30 років) більше зорієнтовані на громадську, політичну, волонтерську діяльність, а також сон.

Що ж стосується їхніх колег, осіб похилого віку («за 50»), то потенційно вивільнений час вони схильні витратити на подорожі, відпочинок, самоосвіту і підвищення кваліфікації.

Майже половина «паперових справ» є зайвими

Один із розділів дослідження був присвячений документам, із якими навчальні заклади мають найбільше справ.

Це питання вивчалось за трьома показниками: які документи вимагають частіше за інші, а які — рідше; найнеобхідніші та найбільш марнотратні документи; рішення — скасувати документ, унести до нього певні зміни чи залишити його таким, який він є.

Судячи з отриманих даних, від шкільних адміністрацій вимагається більший перелік документів, аніж від учителів.

Так, 95% педагогів згадали обов'язковими лише 3 папірці

із 27 запропонованих. Аналогічна кількість представників адміністрацій зазначили 22 обов'язкові документи із 48 перелічених в анкеті. А це майже половина.

Найбільш марнотратними документами, на думку вчителів, є *облік дітей шкільного віку за територією обслуговування навчального закладу, звіт про відвідування семінарів, круглих столів, тренінгів тощо і звіт про виконання міських, регіональних, обласних, державних програм.*

Адміністрація ж вважає, що такими документами є *плани та звіти з проведення виховних і предметних заходів, особові справи учнів після закінчення школи, книга протоколів ради і книга протоколів піклувальної ради, батьківського комітету та учнівського комітету.*

Чималу кількість документів освітяни рекомендують скасувати без додаткового доопрацювання (інфографіка 2).

Так, педагоги запропонували на скасування майже половину документів — 12 із 27 папірців.

Адміністратори ж більш стримано ставляться до цієї пропозиції і запропонували до скасування 11 із 48 документів (тобто близько чверті).

Та сама тенденція простежується з документами, які можна залишити як є: підтримка таких дій серед адміністраторів є значно вищою, аніж серед педагогів.

А ось щодо внесення змін у певні документи, то в обох групах опитаних простежується співвідносний рівень підтримки рішення (інфографіка 3 на с. 47).

«За день електронною поштою можуть надіслати декілька файлів із вимогою виконання або в найкоротший час, або ТЕРМІНОВО! Така організація роботи виключає будь-яке планування не лише робочого дня. Повинні весь день відсутувати на ці телефонограми (працювати статистом). Часу і сил на свою безпосередню роботу не залишається. Про яку якість роботи може йтися? Таке враження, що заступники директора школи — обслуговуючий персонал для відділів освіти!».

(З коментарів опитування)

УЧИТЕЛЯМИ

- 70%** Облік дітей шкільного віку за територією обслуговування навчального закладу
- 69%** Звіт про відвідування семінарів, круглих столів, тренінгових занять тощо
- 65%** Звіт про виконання міських, регіональних, обласних, державних програм
- 65%** Документація із працевлаштування /продовження навчання випускників 9-х і 11-х класів
- 62%** Протоколи засідань методичного об'єднання

5 ДОКУМЕНТІВ, ЗАПРОПОНОВАНИХ ДО СКАСУВАННЯ

**АДМІНІСТРАЦІЄЮ
ШКІЛ**

- 62%** Плани та звіти з проведення виховних і предметних заходів
- 59%** Особові справи учнів після закінчення школи
- 53%** Контрольно-візитаційна книга
- 52%** Книга протоколів ради
- 52%** Журнал обліку звернень і заяв громадян

Наука і практика

Окрім цього, у дослідженні вивчалось питання і щодо номенклатури справ навчальних закладів, результати якого справді вражають. Так, за інформацією опитаних, сучасна українська школа налічує 72 справи і майже половина з них (а це 34 справи), на думку респондентів, є зайвими.

До того ж, за результатами дослідження, ведення непотрібної документації здійснюється через вимоги районного управління освіти (72%). Другу позицію у цьому рейтингу посідає МОН (49%), далі йде бухгалтерія (40%), обласне управління освіти (33%), шкільна адміністрація (13%). 31% опитаних перестраховується «про всяк випадок». І лише 9% вірять в те, що всі документи, які ведуться у навчальному закладі, є необхідними для ефективної роботи.

Е-документування чи паперотворчість?

За даними дослідження, для друку всієї необхідної документації у школах України за рік витрачається майже 63 млн грн. У проміжному звіті пояснюється, звідки взялася ця цифра.

Так, на друк усіх необхідних у школі документів за місяць витрачають у середньому 4 стандартні пачки паперу.

Це, умовно, 48 пачок на рік. Оскільки станом на 2015/16 навчальний рік в Україні налічувалося 17 337 шкіл, загальні щомісячні витрати паперу становлять 69 348 пачок. Це майже 5 млн 200 тис. грн на його придбання (орієнтовно вартість однієї пачки — 75 грн).

Чотириста стандартних пачок «укладаються» в 1 т паперу, які відповідають 24 деревам. У результаті за місяць зрубється майже 4 160 дерев. А за рік ця цифра сягає космічної позначки — 49 930 дерев або 62 413 200 грн. Тому електронний документообіг став одним із пріоритетних питань дослідження. Але й тут у вчителів виникає занадто багато питань і труднощів,

часто пов'язаних із суб'єктивним характером. Наприклад, відсутність доступу до комп'ютера чи Інтернету на робочому місці. Або ж вимогами органів контролю та організацій щодо дублювання документів в електронному та паперовому виглядах, особистим поданням електронних форм.

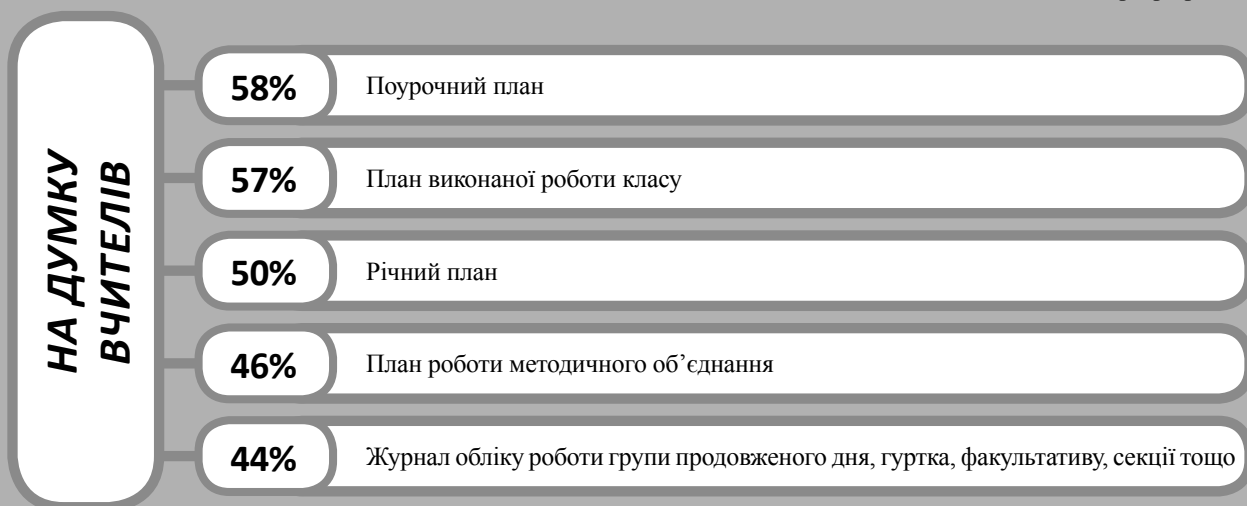
Суттєві розбіжності щодо загальних труднощів виявлено у порівнянні відповідей освітян із мегаполісів в дуже великих містах, з *одного боку*, та сіл — з *іншого*. Особливо щодо доступу до комп'ютера та Інтернету, де у педагогів із мегаполісів із цим менше проблем, ніж в освітян із сільської місцевості. А от щодо надмірних вимог до документації з боку чиновників та адміністрацій навчальних закладів, у містах з цим стикаються значно частіше.

За результатами дослідження, бажання надавати різні документи електронно залежить і від віку освітян. Так, більш молоді педагоги (до 30 років) більше зацікавлені у переведенні документообігу в електронний варіант, аніж люди пенсійного чи передпенсійного віку. Хоча сам перелік документів, які опитані хотіли б подавати електронно, збігається для обох вікових категорій (інфографіка 4 на с. 48).

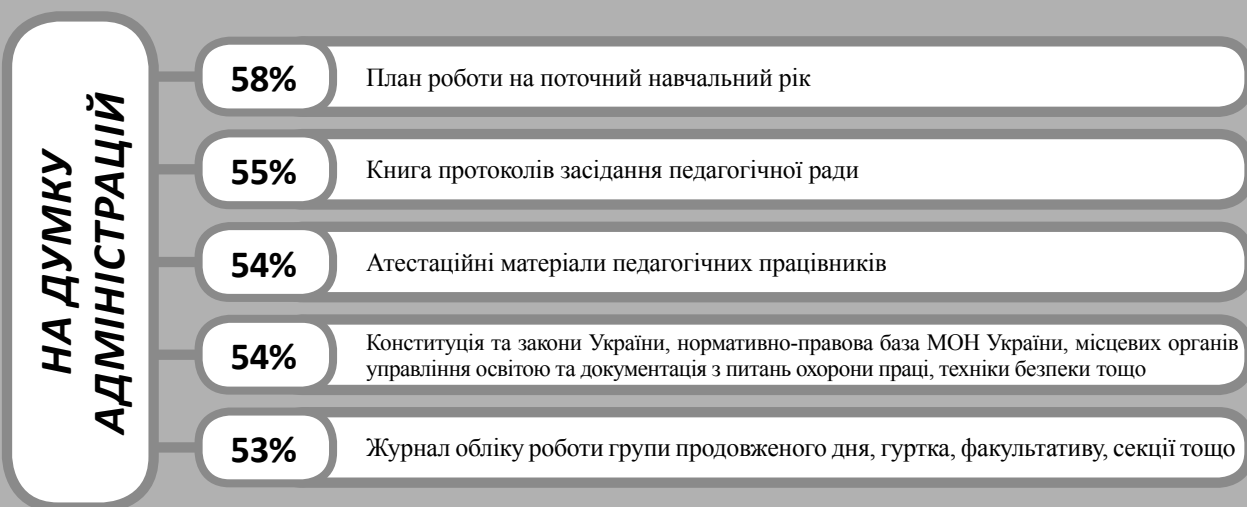

«Чому вчителі змушені оббивати пороги будинків, переписуючи дітей? Реально за один раз усіх не переписиєш, а якщо це ще й приватний сектор, то й собак спустять. ...За нормативними документами списки мають бути складені до 15 серпня. То що, у відпустці вчителі повинні їх складати? ...Реалії часу такі, що батьки можуть вибрати будь-яку школу, навіть за 50 км від місця проживання. Є такий закон, який зобов'язує їх надати довідку з місця навчання? ...Учитель повинен ВЧИТИ і виховувати, а не відстежувати залучення дітей до навчання».

(З коментарів опитування)

5 ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ПОТРІБНО ЗМІНИТИ

4 ДОКУМЕНТИ, ЯКІ ПЕДАГОГИ ХОТИЛИ Б ПОДАВАТИ В ЕЛЕКТРОННОМУ ВИГЛЯДІ

Календарний план

Звіт про виконання навчальних планів і програм

План виховної роботи класу

Поурочний план

Несподіваним щодо вчительських труднощів з е-документуванням став гендерний чинник. З'ясувалося, що доступ до комп'ютера та Інтернету на робочому місці частково залежить від статі педагога.

Так, за даними дослідження, чоловіки на вчительських посадах є більш «комп'ютеризованими». Можливо, це пов'язано з тим, що чоловіків у школі працює в кілька разів менше, ніж жінок. Тому сильну статтю цінують тут найбільше — вони мають прищвидшене кар'єрне зростання і доступ до користування цінним ресурсом у вигляді комп'ютера та Інтернет-мережі.

А можливо, тут спрацьовує гендерний стереотип, що чоловіки,

начебто, краще можуть впоратися із технікою. Хоча у XXI столітті робота на комп'ютері входить до однієї з головних професійних компетенцій педагога.

Школа і свобода

Обом респондентським групам запропоновано оцінити різні чинники освітньої практики з огляду на те, наскільки негативно вони впливають на вчительську та адміністраторську свободу.

Так, для 52% учителів головним чинником є «рівень заробітної плати». На другому місці — адміністративні

дії органів управління освіти (45%) та рейтинги закладів освіти (29%).

Для 77% адміністративного персоналу головним чинником негативного впливу на свободу є «перевірки державними органами» (санепідемстанція, «пожежники», охорона праці тощо). Потім — рівень заробітної плати (61%) та залежність кількості ставок заступників директора від наповнюваності школи (58%).

Одним із негативних чинників є «рейтинги закладів освіти». Відповідно до коментарів опитаних, педагоги та адміністрація шкіл повинні постійно підлаштовуватися під наперед визначений рівень закладу («високий», «достатній» тощо) і замість того, щоб спокійно працювати, змушені «підганяти» семестрові бали, отримані дітьми на ДПА, щоб тримати «планку».

Іншим потужним джерелом бюрократизму опитані назвали діяльність методичних кабінетів, які давно вже втратили своє первинне призначення — здійснювати методичну, організаційну та інформаційну допомогу педагогам. Замість цього,

«Найголовніше — відсутність комп'ютера на робочому місці. Навіть якщо ви зараз запровадите електронні звіти, їх доведеться робити у вільний час вдома!!! Знову буде крастися наш час. Забезпечте школи технікою, а потім вимагайте електронні звіти».

(3 коментарів опитування)

на думку респондентів, методичні кабінети лише вимагають, перевіряють і карають. До того ж там не рідко працюють люди, далекі від школи.

Також було висловлено чимало скарг на певний рівень тиску «зверху», який проявляється в участі освітян у добровільно-примусових громадських акціях (іноді за рахунок уроків). Особливо, якщо такі заходи політичного спрямування, що є законодавчо забороненим.

«Обсяг роботи заступників директора не залежить від кількості учнів! Хто зробив цю прив'язку? Для визначення кількості ставок потрібно відштовхуватися від обсягу роботи».

(З коментарів опитування)

Усе залежить від МОН

Опитування дало змогу дізнатися, хто для педагогів є справжнім агентом змін у системі розвантаження вчительської та адміністраторської роботи. Як виявляється, в освітянському середовищі все ще домінує думка про владність освітньої вертикалі, коли від пересічних педагогів, батьків чи інших агентів змін мало що залежить.

Так, за результатами опитування, найбільш впливовим агентом названо Міністерство освіти і науки України. На другому і третьому місцях опинилися обласні й місцеві органи управління освітою. При цьому старшим за 50 років освітянам

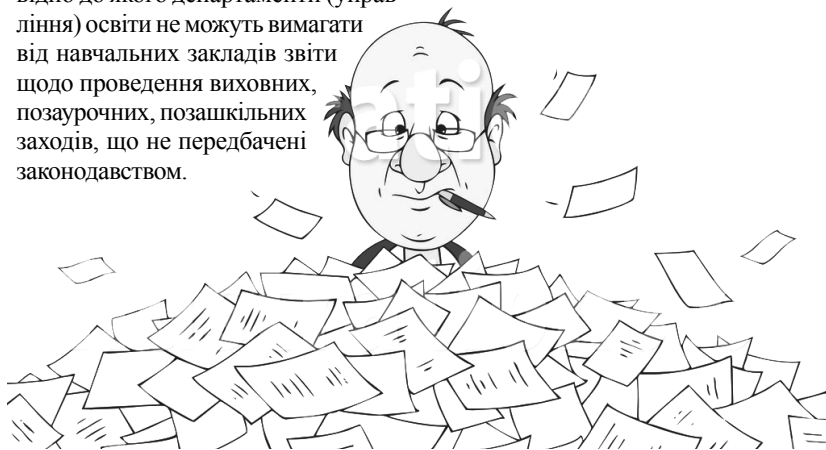
властива більша віра у силу владної вертикалі. Молоді ж респонденти (до 30 років) значно більше вірять у місцеві, обласні органи влади і шкільні адміністрації як у реальних агентів змін із розвантаження.

Результати дослідження, зокрема аналіз змісту коментарів учительства засвідчили, що конкретно освітяни чекають від агентів змін. Це: «розуміння», «довіри до педагогів», «швидкої реакції на критику», «гідної оплати праці», «реальної дебіюрократизації», «технічного переоснащення школи» тощо.

Окрім цього вчительська спільнота запропонувала конкретні пропозиції, які б могли удосконалити саму процедуру створення або обігу документації у навчальних закладах (табл. 1, 2 на с. 51, 52). До кожного документа зазначені 2—3 ідеї, що найчастіше пропонувалися педагогами та адміністраціями шкіл.

Перші результати

Тож, як бачимо, шкільний документообіг потребує глобальних змін. І перші кроки вже зроблено. Так, за результатами дослідження, Міністерством освіти і науки України видано Наказ № 1593 від 22.12.2016, відповідно до якого департаменти (управління) освіти не можуть вимагати від навчальних закладів звіти щодо проведення виховних, позаурочних, позашкільних заходів, що не передбачені законодавством.

До того ж не дублюватимуться на паперовому носії документи, що вже складені в електронній формі з дотриманням усіх вимог.

Також створено робочу групу для оновлення Типової інструкції з діловодства у загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів і форм власності. До групи, крім співробітників Міністерства, увійшли учителі й директори шкіл і представники громадських організацій.

Передусім робоча група розгляне необхідність ведення таких документів, як «Облік дітей шкільного віку за територією обслуговування навчального закладу», «Звіт про відвідування семінарів, круглих столів, тренінгів тощо», «Документація з працевлаштування / продовження навчання випускників/-ць 9-х та 11-х класів», «Плани та звіти з проведення виховних предметних заходів».

Також послідовно буде розглянуто кожен документ із номенклатури справ і процес, який передуватиме його створенню. Це дасть змогу знайти оптимальні рішення для вивільнення часу освітян для роботи з учнями. Нові механізми відпрацьовуватимуться вже у 2017 році у пілотних регіонах — Харківській і Львівській областях і м. Києві.

Наука і практика

КОНКРЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ ВЧИТЕЛІВ ЩОДО ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

1. Зменшити кількість «зовнішніх» інстанцій, яким школа «винна»: соціальні служби для дітей, сім'ї та молоді, поліція / кримінальна поліція, санстанції, військові частини, поліклініки, наркологічний кабінет, шкірно-венерологічний диспансер, Товариство Червоного хреста (*«Чого вчитель повинен для них збирати якісь фіксовані суми? Чому вони самі не приходять до нас?»*), благодійні організації, будинки творчості тощо.

2. Дебюрократизацію потрібно «просувати» наказами, а не рекомендаційними листами (*«У нас звикли працювати ще з радянських часів за наказом, по-іншому, на жаль, українці ще не навчилися»*).

3. Переглянути міністерську «Інструкцію з ведення ділової документації в ЗНЗ» або видати відповідний наказ з переліком обов'язкової документації (*«...із не більше, ніж двадцятьма назвами»*).

4. Централізовано аналізувати доцільність міністерських циркулярів, які масово «спускаються» на школу, а також часових витрат на їх виконання (*«Якщо МОН України категорично заборонить збирати зайві папери обласним управлінням освіти, то і районні, міські перестануть їх збирати. З досвіду: 80% «відписок» у школі робиться на виконання листів від МОН України, обласних управлінь освіти...»*).

5. Здійснювати з боку Міністерства освіти і науки України постійне моніторингове дослідження виконання в регіонах своїх же наказів.

6. Ліквідувати обласні та місцеві органи управління освітою, а також методичні кабінети, кардинально переглянути принципи та зміст їх роботи (*«Де обіцяні сервісні центри замість районо?»*).

7. Переглянути кожну навчальну програму на предмет розвантаження.

8. Скасувати так звану науково-дослідну діяльність учительства.

9. Категорично заборонити залучати вчительство та адміністрації в робочий час до позаосвітніх заходів, а у вільний від роботи час — до будь-яких заходів (зокрема суботників); скоротити тривалість акції «Зелена весна».

10. Дати вчителю самостійність у виборі виховних заходів і методики їх проведення.

Таблиця 1

ДЕЯКІ ПРОПОЗИЦІЇ ПЕДАГОГІВ ЩОДО ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЇ В ШКОЛАХ

№	Документи педагогів	Що саме пропонують змінити
1	Аналітичні та статистичні звіти щодо якості навчальних досягнень у межах вивчення стану викладання предметів	- Надавати лише один раз у кінці навчального року по 4-х і 9-х класах. - Надавати звіти, які б показували динаміку кожної дитини, а не класу загалом
2	Документація з працевлаштування / продовження навчання випускників 9-х і 11-х класів	- Зробити єдину електронну систему в Україні для дошкільних закладів, шкіл і ПТНЗ, ВНЗ, де чітко простежувалося б, де дитина зараз навчається. - Надавати довідки лише в електронному вигляді. ПТНЗ і ВНЗ пересилає школам, а школи — РУО. - ПТНЗ і ВНЗ самі вносять дані про своїх першокурсників
3	Журнал обліку роботи групи подовженого дня, гуртка, факультативу, секції тощо	- Залишити лише облік відвідування і сторінку з телефонами батьків. - Мати можливість змінювати теми і форми занять залежно від потреб учнів. - Дозволити використовувати програми без міністерського грифа
4	Журнал й інструкції з охорони праці та безпеки життєдіяльності з відповідного предмета	- Достатньо в журналі кожного класу під час вивчення відповідних тем записувати «Правила поведінки під час...». - Проводити два загальні інструктажі (з фіксацією в класному журналі): 1 вересня та перед літніми канікулами. - Змінити рукописну форму на друковану
5	Звіт про відвідування семінарів, круглих столів, тренінгових занять тощо	- Замінити виступом на методичному об'єднанні або на нараді. - Кожний педагог повинен вести особисту папку з матеріалами відвідувань. - Зберігати матеріали лише в електронному вигляді
6	Звіт про виконання навчальних планів і програм	- Не змушувати все робити одночасно, подовжити термін подання (наступний місяць після закінчення семестру / року). - Достатньою має бути перевірка журналів адміністрацією школи. - Розробити єдину електронну версію
7	Класний журнал	- Залишити лише написання прізвищ та імен учнівства, а записи про зміст уроків, виховних годин та інструктажів з техніки безпеки скасувати. - Упровадити систему журналів із готовим календарним плануванням, темами інструктажів та бесід окремо для кожного класу, де були б заповнені теми уроків і дати. - Прибрати з журналів інформацію про батьків, їхнє місце роботи
8	Табелі успішності учнів	- Висилати батькам на електронну пошту. - Розмістити документ в електронному вигляді, щоб можна було самостійно друкувати перелік необхідних предметів. - Розробити єдиний табель, що був би розрахований на роки навчання дитини у школі
9	Щоденний (щотижневий, щомісячний) облік відвідування учнями школи	- Установити турнікети, щоб в електронному вигляді відображалася картина відвідування. - Залишити лише у класному журналі — без звітів і дзвінків щоранку в управління освіти. - Зробити 1 раз на тиждень як перевірку роботи класного керівника (наприклад, 1-й тиждень — пн, 2-й тиждень — вт)

Таблиця 2

ПРОПОЗИЦІЇ АДМІНІСТРАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

№	Документи педагогів	Що саме пропонують змінити
1	Алфавітна книга запису учнів	• Треба створити всеукраїнську електронну базу на захищеному сервері, причому кожна школа матиме доступ лише до «своїх» інформацій. • Спростити форму та зміст. • Скасувати підрахунки кількості учнівства на кінець — початок навчального року, залишити безпосередньо записи про терміни навчання кожної дитини, куди вибула
2	Атестаційні матеріали педагогічних працівників	• Слід запровадити єдину тестову систему оцінювання роботи педагога (професійна, науково-методична, громадська), електронну атестаційну систему. • Атестаційного листа на працівника, якого атестовано, цілком достатньо. • Творчий захист, електронне тестування, систематичне відвідування уроків, голосування батьків та учнів
3	Звіти щодо навчання дітей різних категорій	• Цим повинні займатися соціальні служби. • Звітувати один раз на рік: у кінці навчального року. • Звести цю звітність до мінімуму: кількісно-якісний склад + списки дітей пільгових категорій. Створити єдину базу даних дітей пільгових категорій району, міста, села, області в електронному вигляді, де кожна школа вносить свої зміни за необхідністю, а всі методисти повинні мати до неї доступ
4	Книга наказів з кадрових питань	• Під час друку наказів заощаджувати папір (друк із двох сторін, менший шрифт, одинарний інтервал, додатки не на окремих сторінках. Залишити одну книгу наказів з кадрових питань, як було раніше, а не к/тм, к/тр тощо. • Кадровими питаннями повинні займатися в управлінні освіти. У школі накази не дублювати. • Не реєструвати ще і в книзі реєстрації наказів. Зберігати в електронному вигляді, а роздруковані накази переплітати в кінці року та зберігати в архіві протягом 5 років, а потім — лише в електронному вигляді
5	Книга обліку руху учнів	• Залишити лише в електронній програмі. • Можна робити відповідну помітку в алфавітній книзі і не вести додаткових книг і журналів обліку. • Видавати лише наказ
6	Контрольно-візитаційна книга	• Не має бути обов'язковою. • Не потрібна: у візитерів має бути документ (з якого приводу прийшли), його і треба скопіювати та зберегти. • Залишити лише графі для дати, ПІБ відвідувача і посади
7	Наочність з правил техніки безпеки, пожежної безпеки тощо	• Оновити сучасними. • Надавати школам на початку року нові матеріали для стендів із БЖД. • Стандартизувати вимоги до наочності з урахуванням недискримінаційного підходу
8	Перспективне прогнозування розвитку матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення та навчально-виховного процесу	• Дати кошти безпосередньо закладам, а не через відділи освіти, які витрачають їх, як їм вигідно. • Дати можливість творчо підійти до процесу планування, а не заганяти в певні рамки. • Скоротити термін планування до 3-х років замість 5-ти (перспективний план)
9	Технічний паспорт школи	• Має бути єдина електронна форма, друк — за потреби. • Процедура створення цього документа покласти на місцеві органи влади, бо для школи це дуже дороге. • Не писати його щорічно, дублюючи те саме, а лише у разі змін
10	Штатний розпис	• Зміни до штатного розпису мають вноситися з ініціативи адміністрації, бо їй краще видно ситуацію «зсередини». • Змінити порядок формування штатних одиниць: не економити ставки на заступниках / заступницях з виховної роботи, інженерах-електроніках тощо. • Терміново переглянути типовий штатний розпис

Матеріал підготувала Анастасія Бугайчук

Джерело: «Спільна ініціатива руху EdCamp Ukraine і Міністерства освіти і науки України з дебіюрократизації шкільної діяльності «Діти і папери: як досягти балансу у школі?», <http://mon.gov.ua/>